

Magyarország és a Német Lovagrend a középkorban

PÓSÁN LÁSZLÓ

Magyarország és a Német Lovagrend a középkorban

Magyarország és a Német Lovagrend a középkorban

Pósán László

**MAGYARORSZÁG ÉS A NÉMET LOVAG-
REND A KÖZÉPKORBAN**

Debrecen
2019

Memoria Hungariae 10

MEMORIA HUNGARIAE 10

Sorozatszerkesztő: BÁRÁNY ATTILA

Az MTA-DE Lendület „Magyarország a középkori Európában” kutatócsoport
(MTA Támogatott Kutatócsoportok Irodája, LP2014-13/2014.) kiadványa

Kutatócsoport-vezető: BÁRÁNY ATTILA

<http://memhung.unideb.hu/>

Technikai szerkesztő:
SZARÁCS JÁNOS – VÉBER ZOLTÁN

A borítót tervezte:
KÁLMÁN ZSOLT

ISBN 978-963-508-917-8
ISSN 2498-7794

© 2019, MTA-DE Lendület „Magyarország a középkori Európában” kutatócsoport
© Szerző

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel, azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

Printed in Hungary

Nyomta a Kapitális Kft., Debrecen
Felelős vezető: Kapusi József

A borítón:
Franz Pracher - Visegrád romjai Bél Mátyás Notitia Hungariae című könyvéből

A hátlapon:
II. András király Aranybullája

TARTALOM

Előszó	6
A keresztes eszme és a szerzetes lovagrendek a 12. századi Magyarországon . 9	
Az Árpád-kor	25
Az Anjou-kor.	102
A Luxemburg-kor.	173
A Hunyadi-kor	267
A Jagelló-kor	295
Függelék I.: A Német Lovagrend utolsó magyarországi visszatérési kísérlete (1702-1731)	338
Függelék II.: Térképek.	348
Források és irodalom	350

ELŐSZÓ

A szerzetesi és a lovagi-katonai értékrendet és életformát ötvöző egyházi lovagrendek oldaláról nézve a középkori Magyarország ellentmondásos helyet foglalt el a latin kereszténységű Európában. A keresztes háború eszményéhez kapcsolódóan létrejött nagy lovagrendek¹ hosszabb-rövidebb ideig mind megtelepedtek a magyar királyság területén.² A templomosok és különösen a johanniták tartósan gyökeret eresztettek Magyarországon, a Német Lovagrend azonban csak nagyon rövid ideig, két szakaszban összesen 22 évig volt itt jelen. Először II. András király idején, 1211 és 1225 között,³ majd Luxemburgi Zsigmond uralkodása alatt 1429-től 1435-ig.⁴ Ennek ellenére talán mégsem túlzás azt állítani, hogy a Német Lovagrend magyarországi tevékenységével kapcsolatos történetírói érdeklődés jóval nagyobb, mint a templomosokra vagy johannitákra irányuló figyelem. Ebben minden bizonnyal kiemelkedő szerepe volt annak, hogy a Német Lovagrend az első, alig másfél évtizednyi magyarországi szereplése (1211–1225) során a legnagyobb elismeréstől a legsúlyosabb vádakig terjedő kétes hírnevet szerzett magának. Tette mindezt úgy, hogy magát a lovagrendet a magyarországi megjelenése előtt alig két évtizeddel korábban alapították, tehát meglehetősen fiatal szervezetnek számított.⁵ A Német Lovagrendre irányuló történelmi érdeklődést magyarázhatja az is, hogy a lovagok katonai sikerei a Déli- és Délkeleti-Kárpátok térségében, majd később az országból katonai erővel történt kiűzésük már abban a korban is komoly politikai érdeklődést keltett Európában. A Szentszék a Német Lovagrend erdélyi kiűzését követően még hosszú éveken át próbálkozott, hogy a magyar uralkodók visszaadják a lovagoknak a Barcaságot, sőt 1245-ben még a lyoni egyetemes zsinat is felszólította erre IV. Béla királyt. Egészen a 14. század első negyedének végéig, azaz még egy évszázaddal a Német Lovagrend Erdélyből történt kiűzése után is voltak a pápaság részéről próbálko-

¹ Barber 1970: 219–239.; Forey 1985, 175–195.; Forey 1986, 75–89.; Herbers 1999, 161–173.; Hiestand 1980, 31–80.; Hunyadi 2010a, 49.; Hunyadi 2010b, 13–21.; Krüger 1984, 567–580.; Ruano 1956, 3–13.; Seward 1972.;

² A templomosok magyarországi jelenlétéről lásd: Pesty 1861, 30–152.; Stossek 2006, 181–194.; a johanniták magyarországi szerepéről lásd: Hunyadi 2010b.

³ Erről lásd: Adriányi 1971, 9–22.; Glassl 1971, 26–48.; Hunyadi 2008, 151–162.; Hunyadi 2012, 116–128.; Laszlovsky – Soós 2001, 319–336.; Laszlovsky – Soós 2006, 195–208.; Pósan 1996, 21–43.; Pósan 2011, 117–136.; Pósan 2012, 123–131.; Pósan 2016a, 465–474.; Zimmermann 2000.;

⁴ Hochstrasser 1993, 124–134.; Joachim 1912, 87–119.; Mályusz 1984, 117.; Pósan 1998, 630–656.; Pósan 2000, 73–82.; Pósan 2012, 132–136.;

⁵ A Német Lovagrend alapításáról lásd: Arnold 1978, 416–431.; Arnold 1980, 81–108.; Arnold 1996, 17–30.; Favreau 1974.; Pósan 1995, 145–156.

ELŐSZÓ

zások, hogy a német szerzetes lovagok visszakapják az 1211. évi, egykori erdélyi adománybirtokukat. A Német Lovagrend rövid, alig másfél évtizednyi barcasági jelenlétének tehát hosszú utóélete lett.⁶

1225 után a lovagok a Balti-tenger délkeleti partvidékén, a pogány poroszok lakta területeken vetették meg lábukat, ahol a 13. század végére Poroszország néven önálló territoriális hatalmat hoztak létre. Az itt kiépült lovagrendi államnak, összefüggésben a Lengyelországhoz fűződő viszonyal, a 14. században politikai, sőt katonai téren is volt kapcsolata Magyarországgal. Mivel I. (Anjou) Károlyt szoros szálak fűzték a lovagrenddel konfliktusban álló lengyel uralkodóhoz, Magyarország és a Német Lovagrend viszonya az ő uralkodása alatt alapvetően ellenséges volt, és az 1335. évi visegrádi rendezést és békekötést követően is hűvös és távolságtartó maradt. Ez a kapcsolat a 14. század közepétől, I. (Nagy) Lajos uralkodása idején fokozatosan megváltozott, és a közös ellenségnek, a litvánoknak köszönhetően egyre inkább együttműködés, szövetségi hozzáállás jellemezte. Luxemburgi Zsigmond trónra lépésétől egészen szorossá vált a magyar korona és a Német Lovagrend viszonya, sőt még olyan próbálkozás is volt, hogy a lovagok visszatérjenek Magyarországra. Ez az 1429 és 1435 közötti kísérlet – a török támadásai következtében – ugyan kudarcot vallott,⁷ de a diplomáciai kapcsolatok, politikai együttműködések a későbbiekben is megmaradtak. Hunyadi Mátyás idején, egyértelműen Lengyelország ellenes tartalommal, ismét élénkebbé váltak a magyar-lovagrendi érintkezések,⁸ s ez a külpolitikai aktivitás Mátyás után, a magyarországi Jagelló uralkodók alatt is megmaradt,⁹ egészen 1525-ig, a lovagrend szekularizálásáig.¹⁰

Magyarország és a Német Lovagrend közötti kapcsolat utolsó, záró fejezete már nem a középkorra, hanem a török kiűzését követő időszakra, a 18. század első harmadára esett (1702–1731), amikor a Habsburgok támogatásával a Németországban tovább élő lovagrendnek még volt egy utolsó kísérlete arra, hogy újból visszatérjen az országba, de ez most sem járt sikerrel.¹¹

Az Árpád-házi magyar királyok korától, azaz a 13. századtól eltekintve a 14. és 15. században a Magyarország és a Német Lovagrend közötti kapcsolatok szoros összefüggésben voltak a magyar uralkodók cseh, lengyel és litván politikájával, azaz Poroszországot, a lovagrendi államot a közép-kelet-európai térség fontos politikai tényezőjének tekintették. Írásunkban e három évszázad magyar-lovagrendi viszonyának diplomáciai, politika- és hadtörténeti vizsgálata

⁶ Armbruster 1979, 286–287.; Pósan 2016a, 473.

⁷ Pósan 2017, 263–291.

⁸ Pósan 2009, 437–444.

⁹ Pósan 2016b, 387–405.

¹⁰ A Német Lovagrend szekularizációjáról lásd: Arnold 2011, 241–257.; Arnold 2017, 21–40.; Jähnig 2008, 61–69.; Jähnig 2014, 15–56.; Meier 1967, 170–185.; Vercamer 2011, 213–240.

¹¹ Illéssy 1905, 22–39.; Kiss 1979.; Kiss 1984, 3–44.; Pósan 2016c, 171–188.

MAGYARORSZÁG ÉS A NÉMET LOVAGREND A KÖZÉPKORBAN

mellett szólunk a középkori Magyarország és Poroszország közötti gazdasági, kereskedelmi kapcsolatokról, műszaki és közlekedési együttműködésekről, kulturális hatásokról. Természetesen az, amikor a Német Lovagrend először jelent meg Magyarországon, nehezen lenne érthető az általánosan jelen lévő kereszties gondolat és lelkesültség nélkül, ezért egy külön fejezetet szentelünk a kereszties eszme magyarországi jelenlétének és sajátosságának bemutatására. Logikailag ezt követi a Balkán 12. század végi, 13. század eleji politikai-hatalmi viszonyainak ismertetése, hogy milyen környezettel is kellett számolnia a lovagrendnek, amikor elfogadta azt a felkérést, hogy Erdélyben fogja védelmezni a királyság déli határát. Könyvünk végére függelékként csatoljuk a Német Lovagrend 18. századi, utolsó magyarországi visszatérési kísérletéről szóló részt, mert az már nem esik bele a középkor kereteibe, ugyanakkor tágabb értelemben mégis a témához tartozik.